

Ar marvailh poblek hag an danevell a-vremañ mestroniezh Ronan Huon 1977

Taolenn

Digoradur

Lodenn gentañ

An danvez

- 1) ar marvailh, istor burzhudus
 - a) an darvoudoù
 - b) an dud
 - c) ar binvioù hag al loened
- 2) danevell, istor pemdeziek
 - a) an darvoudoù boutin
 - b) an dud

Eil lodenn

Ar steuenn

- 1) Dardoudoù niverus ar marvailh
- 2) Unded an danevell
 - a) an danevell-istor
 - b) an danevell predig-amzer

Trede lodenn

ar vicher

- 1) an deroù er marvailh hag en danevell
- 2) an dezrevelladur
- a) ar marvailh diwar batrom. An oberoù
- b) an danevell. Studi-ene, aergelc'h, krennadur an danevell
- 3) an dibenn
 - a) er marvailh
 - b) en danevell

Klozadur

dastumadennoù, marvailhoù ha danevelloù
Levrlennadur
Danevelloù

Digoradur

A-raok kregiñ da gomz diwar-benn an danevell a-vremañ hag ar gontadenn-bobl e vije mat en em glevout war ar gerioù da implij.

Ar C'hallaoued a chom sac'het war gudennoù termenadur dre m'o deus lod eus o skrivagnerien implijet a-hed hag a-dreuz ar ger « conte » pe ar ger « nouvelle ». Da skouer, div eus dastumadennoù Maupassant a zo talbennet « contes » : *les contes de la bécasse* ha *Les contes du jour et de la nuit* daoust ma klot an darn vuiañ anezho gant termenadur an danevell a-vremañ roet gant ar skridvarnour gall René Godenne : « *il s'agit le plus souvent d'un récit bref, fondé sur un sujet restreint, rapide resserré, et qui exige l'unité dans son déroulement, une composition rigoureuse* ». (*La nouvelle française*, p.150). Hervezañ n'en deus ket klasket Maupassant ober un diforc'h etre e « gontadennoù » hag e zanevelloù.

Ar ger *nouvelle* a gaver abred-tre el lennegezh gall. Implijet eo bet etre 1456 ha 1467 en dastumad dizanv anvet *Les cents nouvelles nouvelles* diwar skouer an « nouvelle » italian (XIIIvet – XIV vet kantved) pe Decameron Boccaccio (1350-1355).

E Breizh e tlefe bezañ aesoc'h ober an diforc'h peogwir e oa eus ar c'hontadennoù-pobl kontadennoù komzet, hag ar re a vez graet anezho bremañ danevelloù a zo skrivet.

An dud ne reont ket an diforc'h bras moarvat etre ar marvailh, koñchenn, kontadenn pe danevell. Roparz Hemon zoken e rakskrid *Geotenn ar Werc'hez* a implij a bep eil ar gerioù marvailhoù ha kontadennoù.

Loeiz ar Floc'h a implij « Koñchenn » (*Konchennou eus Bro ar Ster Aon*). An Uhel-eñ a ra gant « kontadennoù » ha Crocq gant « marvailhoù » (*Eur Zac'had marvailhou*).

Ar ger danevell gant ar ster kontadenn a zo ur ger hag ur stumm lennegezh nevez a-walc'h e Breizh ha n'eo bet implijet ha skrivet nemet adalek *Gwalarn*.

Evit bezañ sklaeroc'h e c'hellfemp implij ar ger « marvailh » evit ar gontadenn-pobl, pe gomzet pe skrivet e vije, ha danevell evit ar gontadenn a-vremañ. Ar ger kontadenn e-unan o klotañ gant an daou stumm hag o vezañ n'eus forzh peseurt istor berr a-walc'h.

D'am soñj, ar ger « marvailh », o tont eus ar galleg « merveille », burzhud, a glot mat gant ar gontadenn-bobl ma vez graet alies anezhi e galleg « conte merveilleux ».

Ar marvailhoù a veze desket eus an eil rummad d'egile. Kalz anezho a zo bet kollet hag ar memes marvailh a zo bet dastumet dindan stummoù disheñvel pe gemmesket. Diforc'hoù a oa etrezo a gonter, hervez ampartiz, faltazi ha memor pep hini.

Ar marvailhoù-se a veze kontet en-dro d'an oaled, ha beilhadegoù Keranborn, tiegezh An Uhel, a oa brudet e korn-bro Plouared a-bezh.

An Uhel eo a chom hor brasañ dastumer marvailhoù hag ivez an hini kentañ. E 1860 eo en doa kroget d'o dastum. War e lerc'h eo deut Troude ha Milin, Yvon Crocq, Loeiz ar Floc'h hag Erwan ar Moal (Dir-na-dor) evit menegiñ an dastumerien anavezetañ.

Ar re ziwezhañ-mañ o deus alies skrivet diwar skouer ar marvailhoù-pobl pe o deus o adskrivet tra ma n'en deus An Uhel graet nemet o dastum evel ma oant hag en ur lakaat war o lerc'h anv ar c'honter.

An danevell a-vremañ n'eo ket un dra gozh e Breizh, ganet ma'z eo gant *Gwalarn* (1925).

Degouezhet eo en hol lennegezh kalz diwezhatoc'h eget er broioù bras a dro-war-dro ma oa enno danevellerien vrudet e Bro-C'hall, Bro-Rusia, Bro-Saoz pe Bro-Iwerzhon da skouer.

N'eo ket diaes displegañ perak eo deut ken diwezhat an danevell vodern, tra skrivet en hol lennegezh. Ar sevenadur breizhat a zo chomet ur sevenadur dre gomz dre ret, hag ur sevenadur kouerien, koulz lavarout betek an XIXvet kantved tra ma oa abaoe pell ul lennegezh skrivet er broioù all. Diwar-se e komprener perak e kendalc'he, e deroù ar c'hantved-mañ zoken, Loeiz ar Floc'h (1867-1936) pe Erwan ar Moal (1874-1957) da skrivañ marvailhoù en doare kozh p'o devoa

tud evel Tchec'hov (1860-1904) pe Maupassant (1850-1893) echu o oberenn hag e oant deut da vezañ mistri an danevell a-vremañ.

War-lerc'h Roparz Hemon ha Jakez Riou o deus an darn-vuiañ eus hor skrivagnerien skrivet un danevell bennak. Ar re-mañ a zo bet embannet alies war gelaouennoù hag a-wechoù ez eus bet graet un dastumad anezho.

Va fal amañ a zo studiañ ar marvailh hag an danevell ha gwelout an diforc'hoù pennañ a zo etre an daou stumm da gentañ.

Diazezet e vo ar studiadenn dreist-holl war oberennoù strollet e dastumadennoù, evel *Kleier Eured* ha *War ribl an hent* Roparz Hemon, *Geotenn ar Werc'hez* gant Jakez Riou, *Pirc'hirin kala-goañv* gant Fañch Elies, *An deiz-ha-bloaz* gant Youenn Olier hag *An Irin Glas*.

Evit ar marvailhoù e kemerin al lodenn vrasañ eus va skouerioù e-touez marvailhoù An Uhel dre ma'z eo ar re a seblant bezañ bet kempennet an nebeutañ.

Servij a raio ar studiadenn da zigoradur d'an eil lodenn ma vo kavet enni peder danevell diembann bet savet ganin er bloavezhioù diwezhañ¹.

Lodenn gentañ An danvez

I- Ar marvailh, istor burzhudus

Perzh pennañ ar marvailh, evel m'en diskouez e anv a zo bezañ un istor burzhudus, fantastek alies ha dreistnaturel.

Kregiñ a ra peurluviañ dre ar gerioù « Gwechall gozh e oa » pe « Ur wech e oa, ur wech ne oa ket » pe c'hoazh « Ur wech e oa, en amzer gozh, pell-pell zo abaoe... » Dre se e asante ar selaouerien krediñ e traoù souezhus ha sebezus dre ma oant degouezhet, pell a oa, en ur vro dianav.

An darvoudoù a oa divoutin, kerkoulz hag an dud, al loened pe ar binvioù.

a) ar darvoudoù.

An darvoudoù o-unan a zo burzhudus. Da skouer er marvailh *Priñsez ar Velandinenn* (An Uhel, Al Liamm, niv. 166-167, p. 417, 1974) an haroz, Kado, a veaj war gein un erer. Ret eo dezhañ reiñ tammou eus e gorf da zebriñ d'al labous, ar pezh a zo dija souezhus. Met ar briñsez ez eus louzoù ganti hag a-walc'h eo frotañ Kado ganto ma sav dezhañ pastelloù revr ha kofoù-gar nevez.

En un nebeud pajennoù e kaver tri burzhud : an doare da veajiñ, magadurezh al labous, louzoù ar briñsez.

E Peronig (An Uhel, *Al Liamm*, niv. 178, p. 344, 1976) ur c'harroñs a ziskenn eus an neñv : « Un deiz pa oa gant e vuoc'h war an hent, sklaer ha tomm an heol, e teuas en un taol da vezañ teñval hag e voe souezhet ar paotr o welet ur c'harroñs o tiskenn eus an neñv en e gichen, hag un dimezell gaer e-barzh. »

Er memes marvailh, mignon Peronig, ar marc'h, a lavar dezhañ eo ret e lazhañ hag e gignat goude-se : « Lazhañ a ra Peronig e varc'h, hag e gignat, hag ec'h eo souezhet-bras o welet ur priñs kaer o sevel anezhañ. »

Diwezhatoc'h an den hag e loen a voe treuzfurmec e div ranig.

1 Izel-vor, En draoñienn, Kafedi ar porzh, Salud marmouz kozh

Amañ ivez, e berr-amzer, e kavomp pevar burzhud : an heol a zeu da vezañ teñval, ur c'harroñs a ziskenn eus an neñv, ar marc'h ur wech lazhet a zizolo ur priñs, an den hag al loen a zeu da vezañ raned.

An harozed o-unan a zeu a-benn d'ober traoù digredus ha dreistordinal. *Tregont a Bariz* (An Uhel, *Kontadennoù ar Bobl e Breiz-Izel*, p.13) a rank mont da c'houlenn digant an heol perak e teu da vezañ ruz diouzh an abardaez. Mab an hini gozh (An Uhel, *Mab an hini gozh pe roue ar pesked*, *KaB*.² p. 41 ez eo ret dezhañ cheñch plas d'ar menez a zo dirak ar c'hastell hag a harz « an heol-sav da barañ warnañ ». Ret eo dezhañ sevel ur c'hastell aour ivez.

Ar re vihan, ar re baour, ar re reuzeudik a zeu, goude ur bern poanioù, da vezañ bras, pinvidik, eürus.

Alies e weler ur paourkaezh o timeziñ gant ur briñsez, pe ur plac'h paour o timeziñ gant un den pinvidik pe ur roue. Peronig, mab un intañvez paour, a zimez, dre widre gant merc'h roue Frañs. E *Louizig, mab ar glaouer, filhor ar roue Frañs* (An Uhel, *KaB*, p. 72) e timez Louizig gant ar briñsez he blev aour ». Er marvailh *Ar briñsez Troiol* (An Uhel, *KaB*, p. 73) e timez Fañch gant ar briñsez. Heñvel e tegouezh gant Bihanik, mab an intañvez paour e *Ar peroked Sorser* (An Uhel, *KaB*, p. 117).

b) An dud.

Evel-just an dud a gaver er marvailh a zo ivez dreist-ordinal ha divoutin evel en istor e-unan.

E rakskrid *Labous ar Wirionez* gant Troude ha Milin e lenner : « Piv eo ar re-se a zo anv anezho gant marvailherien Vreizh an Aotrou Doue, an elez, hag ar sent, an den atav hag an droukspered alies ivez, al loened bras ha bihan, ha traoù all zo mui-ken ne deus bet biskoazh anezho, nemet e speredoù a zo (p.5).

N'eus ket nemet ar re-se avat ; Bez' ez eus dreist-holl rouaned, priñsed ha briñsez, ramzed, tud kreñv pe leun a widre pa'z int paour, tud ampart, sorserezed, majisianed.

Tudennoù pennañ ar marvailh Peronig eo Peronig e-unan, paour eo met gwidreüs, ur briñsez hag a zo war-un-dro ur sorserez, ar marc'h hag a zeuio da vezañ ur priñs, hag an eil briñsez.

E *Yann e vazh houarn* (Troude ha Milin, *Labous ar Wirionez*, p. 69) an haroz Yann « ne oa ket dizonet c'hoazh ma oa ken tev e zivesker ha postoù ur gwele kloz, ha ken bras e benn hag ur girin da lakaat dienn ». An dud all er gontadenn-se a zo roñfled ha jeanted ivez.

Ne roan amañ nemet un nebeud skouerioù, met e pep marvailh e kaver tud o deus ur galloud dreist-natur pe a zeu a-benn d'ober traoù burzhudus.

c) Binvioù ha loened burzhudus.

An dud dreist-ordinal-se a vez sikouret gant binvioù sorset. E *Priñsez ar Velandinenn*, eotr Kado a ro dezhañ ur voull olifant a ruilh dirazañ evit diskouez an hent d'ar paotr. *E Mab an hini gozh pe roue ar pesked* (An Uhel, *KaB*, p. 41) ez eo ur voest : « dre vertuz va boest, m'am bo tra-mañ-dra ! » E *Peronig* ez eo dre nerzh ul levrig ruz e teu an harozed da vezañ div ranig (p. 347).

E lec'h all ez eo ur wialenn (*Ar pevar kazeg ha marc'h ar Bed*, An Uhel, *KaB*, p. 27)

Loened burzhudus ez eus e leizh anezho hag evel an traoù e c'hellont seveniñ ar memes oberoù hag an dud, ha se e holl marvailhoù ar bed (gwelet V. Propp). Al loened a gomz : an erer a gont da Gado un istor luziet (Priñsez ar Velandinenn, p. 420).

E *Peronig* ar marc'h eo a ziskuilh da Beronig ez eo ar briñsez mestrez an holl sorserezed hag ez eo dalc'het ganti dindan gazelge (p. 346). E *Tregont a Bariz* (An Uhel, *KaB*, p. 13) ez eus ur gazeg wenn hag a gas ar paotr e pep lec'h hag a ro kuzulioù dezhañ. Ar pevar leon a gomz hag a zoug ar c'hastell war ar vag.

An heol ivez a gomz hag a lavar da Dregont a Bariz perak ez eo klañv an den kozh : « Pella buan, emezañ, pe me da losko. » *Tregont a Bariz* (An Uhel, *KaB*, p. 18).

2 KaB : Kontadennoù ar Bobl e Breiz-Izel

Ar pesked eo a gomz e Mab an hini gozh pe roue ar pesked.

II- An danevell, istor pemdeziek

En danevell a-vremañ er c'hontrol, e kejomp gant tud voutin en o buhez pemdeziek, e kêr pe war ar maez. Amañ ne vo gwelet nemet an darvoudoù hag an dud.

a) an darvoudoù.

An danevell a zo peurluviañ un istor gwir pe wirheñvel hag a dremen en hon amzer.

An alouber (Roparz Hemon, War ribl an hent, Al Liamm, p.6) a zo istor ur soudard o tistreiñ eus ar brezel e 1940 hag o tec'hout dirak an Alamaned, ar pezh a zo c'hoarvezet gant kalz anezho d'ar mare-se.

E Beajour ar goañv (Roparz Hemon, War ribl an hent, Al Liamm, p.11) n'eus darvoud ebet : un den a ya da welout mignoned hag a verz ez eo sammet e vignon hag e wreg gant ur glac'har bennak a zizolo a-benn ar fin, dre zegouezh.

Ne c'hoarvez netra dreist ordinal. N'eo nemet ar vuhez wirion. Youenn Olier a skriv kement-mañ diwar-benn dastumadenn gentañ Roparz Hemon, Kleier Eured : « En un doare gwirion meurbet ez eo livet buhez ha prederioù an dud vunut-se, en un danevell evel Ar c'hoar henañ, da skouer, ez eus danvez ur romant « gwirlivek » e-giz an naontekved kantved : gwelout a reer Eliza o vevañ e stal ur varc'hadourez voteier, en he c'hozh lojeiz, gant he mamm-gozh pe c'hoazh, o pourmen e kêr Vrest gant he danvez-pried. Nevez e oa seurt gwirliverzh el lennegezh vrezhonek e gwirionez ». (Istor hol lennegezh, « Skol Walarn », p. 96).

Ar c'hoar henañ (Roparz Hemon, Kleier Eured, p. 78) a zo istor ur plac'h dilezet gant an hini a gar. E Erc'h (Roparz Hemon, Kleier Eured, p. 134) e weler ur paotr yaouank o vont d'en em zistruj dre ma'z eo klañv.

Mona (Jakez Riou, Geotenn ar Werc'hez, p. 41) a zo un istor boutin-tre : glac'har tud kozh o welout o merc'h o timeziñ gant ur martolod hag o vont da chom e kêr. E Kala 'r goañv (Youenn Olier, An-deiz-ha-bloaz, Al Liamm, p. 66) ur skluzierez a zo c'hortoz he merc'h a dle dont d'he gwelout.

b) An dud.

Tudennoù an danevell a-vremañ, en hol lennegezh dre vras, kerkoulz hag en oberennoù Maupassant pe Tchec'hov, n'int ket harozed evel er marvailh. Tudigoù dister int peurluviañ, gant o fallentez, o faourtezh, o frederioù pemdeziek. Ar skrivagner saoz Anthony Burgess a zo aet betek lavarout e oant enep-harozed.

Tudennoù Fañch Elies (Abeozen) a zo tud en deus anavezet : kouerien a Vro-Leon, kenwerzhourien vihan eus Landivizio, mezverien, tud dister-tre, evel an devezhour Juluanig e Juluanig an trebez (Pirc'hirin kala-goañv, Al Liamm, p. 46) pe Yvon Salaun a zo o labourat war an hent-houarn (Marvet ouzh ar stern e Pirc'hirin kala-goañv, p. 63) ;

Tudennoù Jakez Riou e Geotenn ar Werc'hez, war-bouez unan pe zaou, a zo holl kouerien pe merc'hed diwar ar maez. Yann ar C'herneiz (Ur barr-avel, p. 19), Herve Bogion (Gouel ar Sakramant, p. 49) Lan Ofret (Lan, embanner al ludu, p.89) a zo holl kouerien.

Tudennoù Roparz Hemon a zo tud vunut eus kêr, peogwir e oa kêriad ar skrivagner. Emaint o chom e Brest peurluviañ.

E Kleier Eured, Kaourintina (Kaourintina, p.7) a zo un intañvez, Irène (Irène, p. 67) a zo ur skolaerez a-berz Stad, Per, penntudenn Rouanez e galon (p. 32), re An toueller (p.62), Ar c'hoar henañ (p. 78) ha Gwarizi (p.131) a zo martoloded ; Re all a zo implijidi (Tad-kozh, p. 55), bourc'hizien vihan pe genwerzhourien (Sav-heol, p. 23).

E danevelloù Youenn Olier e kaver pesketourien eus Gwaien (C'hoari sac'h e An deiz-ha-bloaz, p. 11), ur mekaniker (Gwarizi, p. 18), ur muntrer (An inosant, p. 45), studierien (Arnev, p. 75).

N'eus evel-just na loened, na binvioù burzhudus.

Koulskoude, ken ledan eo tachenn an danevell ha ken liesseurt ma c'heller kavout enni perzhioù zo eus ar marvailh. Bez' e c'hell degouezhout darvoudoù burzhudus ha dreist-naturel enni zoken, met boull a-walc'h evelkent.

Tu a zo da venegiñ *An tri goulenn* gant Roparz Hemon (*War ribl an hent*, p37). Amañ ez eus un taol sorserezh peogwir e vez sevenet goulennoù an Aotrou Pont hag e teu da vezañ pinvidik en ur c'hounit el lotiri. Danevell per Denez *Kontadenn eus an ugentved kantved* (*Al Liamm*, niv. 57, p.6, 1956) n'eo ket boutin kennebeut. Fantastek ha skrijus eo pa lazh an den kozh perseptourien en ur stlepel ur seurt bir kontammet en o daoulagad gant ur sifoc'hell.

Perzhioù heñvel a gaver e *Kontadenn-bobl* Per Denez (*Al Liamm*, niv. 38, p.38, p. 33, 1953) : ur vaouez a gred er seblantoù hag a lazh ur paotr bihan.

Er rummad-se e c'heller ivez renkañ *Boudoù ar c'houmanant lusennek, spontadenn* gant ar skrivagner Jef Philippe (*Al Liamm*, niv. 176, p. 164, 1976) e lec'h m'en em vag unan gant korf egile hag a zeu da vezañ ur relegenn. Met war gont unan foll ez eo lakaet kement-se evelkent.

Eil lodenn Ar steuenn darvoudoù niverus ar marvailh. Unded an danevell.

I- Ar marvailh : darvoudoù niverus.

An diforc'h bras etre ar marvailh hag an danevell a-vremañ eo unded an danevell tra ma c'hell degouezhout ur bern darvoudoù er marvailh. E raskrid *Labous ar Wirionez* gant Troude ha Milin e c'heller lenn kement-mañ zoken : « Marvailherien a zo hag a laka a-wechoù daou pe dri marvailh stag ouzh stag en unan ».

da skouer e *Peronig* (An Uhel, *Al Liamm*, niv. 178, p. 344, 1976) e kaver, en tu-hont d'an darvoudoù diniver, un eil istor. Da lavarout eo n'eo ket chalet ar marvailher gant an unander.

a) Lodenn gentañ *Peronig*.

Peronig a wel ur c'harroñs o tiskenn eus an neñv hag un dimezell gaer e-barzh. Homañ, ur briñsez, a c'houlenn digantañ mont ganti da vevel. Mont a ra eta hag hi a ro da Beronig holl alc'hwezioù ar c'hastell gant ar gwir da vont e pep lec'h nemet en ur gambr.

Evit tremen an amzer e ro dezhañ peadra da c'hoari : ur c'hilhoù, ur voull arc'hant, hag ur voualc'h aour « da ganañ dezhañ ha da zañsal ».

Ar briñsez a ya kuit hag ar paotr a grog da weladenniñ ar c'hastell. A-benn eizhtez e tigor ivez ar gambr difennet hag e kav enni ur marc'h treut hag a lavar dezhañ emañ dalc'het dindan gazelge gant ar briñsez-sorserez. Hag ez eont kuit o-daou, goude bezañ kemeret al levrig ruz burzhudus.

A-drugarez d'al levrig e c'hellont tec'hout diouzh un dogez, a zo c'hoar d'ar briñsez hag a c'hell pa gar « mont en plac'h ».

Goude meur a zarvoud emaint war hent Pariz hag e c'houlenn ar marc'h bezañ lazhet ha digroc'hennet hag e sav dioutañ ur priñs kaer a zo mab Roue an Turki. Hemañ a ginnig da Beronig dont gantañ da vezañ eureujet gant e c'hoar ha da vezañ roue.

Peronig avat eo gwelloc'h gantañ bale bro un tammig a-raok hag e kimiadont an eil diouzh egile.

Gallet en dije an istor echuiñ amañ, met un eil lodenn a grog neuze. Ne seblant ket koulskoude bezañ un eil istor staget ouzh an hini kentañ, rak ober a ra Peronig implij eus ar binvioù a oa bet roet dezhañ gant ar briñsez-sorserez ha ne vo ket mui klevet komz anezhi nag eus ar marc'h-priñs kennebeut all.

b) eil lodenn Peronig.

E Pariz, Peronig a ya evel jardiner da di ar roue. Aozañ a ra gouelioù evit ar jardinerien gant an arc'hant en doa kemeret e ti ar briñsez. Hag e reont c'hoarioù. Merc'h ar roue, o sellout dre ar prenestr, a wel anezho hag a fell dezhi kaout kilhoù Peronig hag a ro dezhañ, war e c'houlenn, ur pok en eskemm. Peronig a ro dezhi ar c'hilhoù all hag ar voull aour ivez goude bezañ gwelet he glin.

E-kerz an trede gouel e asant Peronig reiñ d'ar briñsez yaouank e voualc'h aour gant ma c'hello kousket teir nozvezh ganti.

Diwar-se e chom ar briñsez war he gwele hag ar vedisined ne ouzont ket petra c'hoari ganti pe gentoc'h ne gredont ket disklêriañ d'ar roue kleñved e verc'h.

Ret eo d'ar briñsez dimeziñ gant Peronig.

Evel ma weler ez eus er marvailh-se ur bern darvoudoù. Dre vras e c'hellfed o rannañ evel-henn :

1. Ur c'harroñs a ziskenn eus an neñv gant ur briñsez ennañ.
2. Mont a ra Peronig da vevel ganti.
3. Reiñ a ra dezhañ an alc'hwezioù ha binvioù burzhudus.
4. Peronig a zigor ar gambr difennet.
5. Tec'hout a ra gant ar marc'h.
6. Ar marc'h a zeu da vezañ ur priñs.

En eil lodenn :

1. Ar briñsez yaouank a bok da Beronig evit kaout e gilhoù.
2. Diskouez a ra he glin dezhañ.
3. Mont a ra Peronig da gousket ganti.
4. Ar briñsez a zo brazez.
5. Eurediñ a reont.

Dek darvoud pouezus a zo eta hag unan un tammig skoemp zoken, ar pezh a zo rouez a-walc'h er marvailh-pobl.

E *Genver ha C'hwevrer* (An Uhel, *KaB*, p.3) ez eus div lodenn. Daou vreur a zo harozed ar marvailh ha pep hini d'e dro a ya da labourat da di un aotrou.

Kemeret hon eus evel skouer marvailh An Uhel *Peronig*, met ar re all a zo heñvel ha kavet e vije kement a zarvoudoù pe muioc'h zoken e *Roue ar Portugal* (An Uhel, *KaB*, p.105) pe e Priñsez ar Velandinenn (*Al Liamm*, niv. 166-167, p. 417).

En dezrevelladur (trede lodenn) e vo gwelet pegen niverus ez eo ar c'hefredioù en deus an haroz da seveniñ.

II- Unded an danevell a-vremañ.

Ar marvailh a zo, dre natur, un istor gant ur bern darvoudoù, pe zoken meur a istor lakaet asambles. An danevell a-vremañ, avat, a zo unvan, diazezet war ur sujed bevennet strizh, un darvoud, un eñvoradenn, un tamm buhez, ur maread, un istorig a-wechoù.

Daou stumm danevelloù a gaver, kerkoulz en hol lennegezh-ni hag el lennegezhioù all (gwelout Maupassant, Tchec'hov pe Katherine Mansfield).

Ar skridvarnour gall René Godenn en e levr « *La nouvelle française* » a rann an danevelloù e daou rumm : an danevell-istor hag an danevell predig-amzer hag e welimp e kaver e Breizh an daou stumm-se.

a) An danevell-istor.

An danevell istor eo an hini dostañ ouzh ar marvailh. An daneveller a gont un istor gwirion, gant un irienn, meur a zarvoud met unan pouezus hepken koulskoude.

Ar seurt danevell-se a c'hell ivez bezañ fantastek ha leun a faltazi, diwirheñvel e c'hell bezañ zoken. Gallout a ra bezañ hir a-walc'h ha tremen war meur a zevezh.

An danevell *Kontadenn eus an ugentved kantved* gant per Denez hag hini Jef Philippe *Boudoù ar c'houmanant lusennek, spontadenn* a c'heller renkañ er rummad-se hag ivez danevelloù Reun Menez Keldreg. Gallout a reer o zstaat ouzh danevelloù Edgar A. Poe hag ouzh re v-Maupassant.

An darn vrasañ eus danevelloù Roparz Hemon, nemet re *Kleier Eured* a zo tu ivez da renkañ er rummad-se.

Koulskoude an hini a gloz an dastumad, *Al laer avel (Kleier Eured, p.139)* a zo un danevell-istor.

Evel ma c'hoarveze alies e deroù an ugentved kantved ez eus un daneveller, un den hag a gont an istor.

Un doare danevell-bolis ez eo *Al laer avel*, an hini gentañ en hol lennegezh moarvat, gant un den lazhet hag un enklask. An tem a chom unvan avat : un den a glask tec'hout diouzh ar vuhez ordinal hag aes evit kemer ur vicher a blij muioc'h dezhañ.

E Brest e c'hoarvez an istor. Un noz e kej an daneveller gant ur mignon, ar c'helenner T. hag hemañ a c'houlenn digantañ chom hep lavarout da zen en deus e welet. Antronoz e lenn an daneveller war ar gelaouenn ez eo bet kavet marv e vignon e Rueil er mintin a-raok hag ez eo en em zistrujet moarvat dre m'en doa kollet arc'hant o c'hoari.

Prederiañ a ra an daneveller. Ne gompren ket hag e krog da glask evel ma ra ur poliser. En em c'houlenn a ra hag-eñ ne oar ket matezh ar c'helenner un dra bennak. Mont a ra d'he goulennata, met ne zeu a-benn da c'houzout netra.

Un deiz avat, e teu ar vatezh d'e welout, strafuilhet-holl : un den a zo deut en ti e-pad an noz da glask un dra bennak.

Mont a ra an daneveller d'an ti da furchal hag e kav ur c'harnedig du, warnañ notennoù souezhus, en o zouez anv un den anvet Herbert, sifroù hag ar meneg : « Vaudeville e Daventry » pe « selaouet Daventry », meur a wech.

Hag un deiz, en ur selaou ar radio, e klev un ton a anavez. Merzout a ra neuze ez eo Daventry emañ o selaou ha war ar gelaouenn e wel ez eo Herbert Roe anv unan eus ar c'hoarierien.

Mont a ra da Vro-Saoz da genderc'hel gant e enklask.

A-benn ar fin e kav e vignon o c'hoari violoñs e Liverpool en ur sinema, hag hemañ a zispleg pep tra dezhañ : fellout a rae dezhañ lakaat e donkadur da blegañ d'e hunvreoù, gwelout broioù, bevañ e-kreiz riskloù bras, tec'hout diouzh ar vuhez pemdeziek. Un dra hepken a blij dezhañ, c'hoari sonerezh. Un deiz e kav e Pariz ur violoñser heñvel-mik outañ, hag e ra anaoudegezh gantañ. Herbert Roe eo anv an den. Mennozh ar c'helenner a zo eskemm e donkadur ouzh e hini. Egile a asant, gant ma vo paeet. Kemer a ra ar c'helenner e lec'h eta, evel c'hoarier violoñs zoken.

Un devezh, pa oa o tistreiñ eus ar c'hoariva, e lenn war ar gelaouenn ez eo bet kavet marv ar c'helenner T., eñ e-unan ! Herbert a oa en em zistrujet goude bezañ gwisket dilhad ar c'helenner.

Bremañ e oa sevenet e hunvre da vat. Kemer a rafe plas ar violoñser, eürus ha digabestr hiviziken.

An alouber (Roparz Hemon, *War ribl an hent, Al Liamm*, p. 66) a zo un danevell-istor ivez, unan eus ar re vrasañ, d'am soñj, bet skrivet gant Roparz Hemon. Un istor gwirion a zo savet en-dro d'un « anecdote ».

Amañ n'eus daneveller ebet. Tremena a ra an istor e 1940. Armant a zo unan eus ar soudarded-se o tec'hout dirak an Alamaned. Kollet e rejimant gantañ, lazhet e ofiser, e sko ar soudard war-zu e vro, Breizh. Kousket a ra er c'hoadoù paket en e vantell, mont a ra da c'houderiñ en ul lochenn e-kichen ur feurm. Ober a ra anaoudegezh gant an div vaouez hag ar bugel a zo o chom en ti bihan. Met diouzh an noz e tec'h ar re-mañ, evel an dud all, gant aon rak an Alamaned.

An ti o vezañ dieub ez a Armant da lojañ e-barzh ha d'ober war-dro e dreid gouliet dre forzh kerzhet. Lemel a ra e zilhad soudard louzet hag e wisk dilhad micherour bet kavet gantañ en ti.

Diouzh an noz e tegouezh tri soudard gall mezv. Soñjal a ra dezho ez eo un den kozh abalamour

d'e varv hir, d'e zilhad ha d'e zremm skuizh hag e kav dezho ez eo mestr an ti. Rom laeret a zo ganto hag en em lakaont a reont da evañ adarre. Pedet eo ganto da evañ hag a-benn arr fin, skuizh-divi ma'z eo, ez a da gousket en ur lezel anezho da riboulat, da ganañ ha da c'hoarzhin.

Diouzh ar beure ez eo dihonet Armant gant taolioù war an nor. Ret eo dezhañ sevel evit mont da zigeriñ, rak an tri soudard a zo kousket-mik. Soudarded alaman eo a zo e toull an nor. Kas a reont ganto an tri soudard gall mezv hag e lezont Armant e-unan leun a dristidigezh.

Meur a zarvoud bihan a zo en danevell, met holl e kasont etrezek an darvoud pouezus hag a zo donedigezh an Alamaned a bak ar soudarded en ur lezel Armant war o lerc'h peogwir ez eus warnañ tres ur c'houer.

An tri goulenn (Roparz Hemon, *War ribl an hent*, p. 37) a zo un danevell-istor ivez : an Aotrou Pont a ra an aluzenn d'ur vaouez gozh, heñvel a-walc'h ouzh ur sorserez. Evit e drugarekaat homañ a lavar dezhañ ober tri goulenn a-raok hanternoz hag e vint sevenet. An aotrou Pont a zo diskredik hag a ra, da gentañ, daou c'houlenn a nebeut a bouez evit gwelout, hag en diwez e ra unan bras hag a zo sevenet. An danevell-mañ a dosta ouzh ar marvailh abalamour d'ar vaouez gozh hag a lavar ez eo ur voudig koant kuzhet dindan stumm ar gorkerez, hag ivez abalamour d'an tri darvoud diwirheñvel a zo sevenet. Met koulskoude n'eus nemet unan anezho hag a zo pouezus, an hini diwezhañ, pa c'hounez an Aotrou Pont al lodenn vrasañ el lotiri. An daou c'houlenn kentañ ne oant, e gwirionez, nemet taolioù-arnod.

E danevell-istor Per Denez, *Kontadenn eus an ugentved kantved*, ez eo heñvel. N'eus nemet un darvoud pouezus, pa c'hwit an den kozh war e daol diwezhañ : lazhañ e berseptour dezhañ e-unan. Muntrou ar berseptourien all ne oant nemet taolioù-arnod evit aozañ an hini diwezhañ ha derc'hel al lenner en gortoz.

b) an danevell predig-amzer.

Tra ma'z eo an danevell-istor tost a-walc'h d'ar marvailh dre ma 'z eus un istor ha darvoudoù souezhus meur a wech, an danevell predig-amzer a zo er penn pellañ dioutañ. Ur stumm nevesoc'h ez eo ivez. Alies n'eus darvoud gwirion ebet nag irienn ebet. Ar skrivagner gall Marcel Arland a skriv kement-mañ : « *Est-ce à dire que l'histoire soit nécessaire ? C'est, au contraire, le triomphe de la nouvelle que de sembler n'être fait de rien – sinon d'un instant, d'un geste, d'une lueur qu'elle isole, dégage et révèle, qu'elle emplit de sens et de pathétique* ». (*L'art de la nouvelle*, p. 213).

Stumm an danevell predig-amzer a c'hell hor lakaat da soñjal en tri ferzh santel a zo bet torret hor pennoù ganto er skol : unded al lec'h, unded an ober, unded an amzer.

Ur maread eus ar vuhez eo eta, hag unan berr-tre. Bez' e c'hell bezañ un eurvezh, un devezh, un nozvezh, ur fromadenn pe un eñvoradenn hepken.

E danevelloù Jakez Riou n'eus koulz lavarout istor ebet, hag unvan-tre ez int. En merzet en deus Youenn Olier pa skriv : « Unvan tre eo awenadur pep kontadenn, un tem hepken a ren penn-da-benn anezhi. Hini ar gounnar hag an torfed e-barzh *Ar goulenn*, an dicheñs e-barzh *Ur barr-avel*, ar bizhoni ha morc'hed diwarni e-barzh *Geotenn ar Werc'hez*, ar rann-galon karantez e-barzh *Gouel ar Sakramant*, an anken diwar ar c'hleñved dianav e-barzh *Anna Tregidi (Istor al lennegezh, skol Walarn. Levrenn II, Imbourc'h*, p. 47).

E *Mona* (Jakez Riou, *Geotenn ar Werc'hez*, p. 41) n'eus nemet trivliadoù, un aergelc'h, hag istor ebet e gwirionez.

Alan hag ar c'honter (Jakez Riou e-unan moarvat, rak n'en deus bevet e Lotei nemet betek e zaouzek vloaz hag e tistroe eno ur wech ar mare) a zistro d'ar vro hag a ya da welout ar bennhêrez Mona d'an ostaleri dalc'het gant he zud. An daou gozh glac'haret, a gont ne felle ket mui da Vona chom eno, war ar maez, met e felle dezhi mont e kêr da chom hag abalamaour da se ez eo dimezet gant ur martolod. Ne zeu mui den d'an ostaleri, hervez ar re gozh. An daou baotr a ev bep a vanne rouzig, a ginnig d'an tavarnour kozh ur banne odivi hag a ya kuit. Dibenn an danevell a zo ur skouer eus stil ha doare an danevell a-bezh, eeun, dizarvoud ha sioul. Bez' ez eus un taolennadur eus ar

maezioù leun a varzhoniezh : « distreiñ a rejomp dre an hevelep hent, goustad. An delioù staget gant ar skorn ouzh al leton, hag ar bodoù sec'h kouezhet e-pad ar goañv a zraske dindan hon treid. Ar c'hoad a oa difiñv. » gwelout a reont ur c'hi o redek ar c'had, labousedigoù, ur paotr saout e gwasked ur c'hleuz, bleunioù, dour sklaer o veradiñ diouzh ur roc'h... hag ez echu gant komzoù an daneveller : « N'eus kemm ebet er vro. »

Kar-tost eo da zanevelloù ar Rusian Tchec'hov dre hec'h eunded.

E *Yun (Geotenn ar Werc'hez*, p. 31), un danevell all gant Jakez Riou, ne zegouezh koulz lavarout netra kennebeut. Yun, un inosant a zo pedet gant Seza da zont da zornañ d'he zi. E-pad an dornadeg e vez graet goap outañ gant ar C'horr, unan eus an dornerien. N'eus nemet Seza a zo jentil gantañ. Evel ma kan-hi dezhañ e karfe deskiñ kanañ ivez, ha Seza a lavar dezhañ dont an deiz war-lerc'h pa 'z ay da gerc'hat he saout hag e tesko dezhañ.

Antronoz, diouzh an abardaez, e tiskenn Yun d'an draoñienn. Met ar mevel eo a zeu da gerc'hat al loened.

« Yun en em gavas genaouek. Digarez da c'hoapaat a vezo kavet adarre.

Sevel a reas.

— Me 'lazo an den-se, emezañ. »

Plaenoc'h, unvanoc'h ez eo c'hoazh *Gouel ar Sakramant (Geotenn ar Werc'hez*, p. 49). Herve Bogion, ur c'houer yaouank hag a zo bet gwall-glañv a ya da c'housperoù Gouel ar Sakramant. Anvet eo bet da zougen banniel Sant Tei.

Diskaret eo ar banniel gant an avel dre ma n'en deus ket trawalc'h a nerzh evit e zerc'hel. Herve, neuze, e-lec'h chom da evañ gant ar re all a zistro d'ar gêr, a lamm e zilhadr-sul hag a ya d'ober un droiad dre ar parkeier. Diwezhatoc'h, pa zistro e c'hoar eus ar pardon, en em lak Herve da ouelañ :

— Gouelañ 'rez, emezi.

Hag evit ar wech kentañ en he buhez Anna Bogion a bokas d'he breur. »

Tu a vije da genderc'hel ha da gavout skouerioù heñvel eus unander an danevell e oberennoù Roparz Hemon evel *Beajour ar goañv, Irène...* e re Youenn Olier, evel *Dilojadenn (an deiz-ha-bloaz*, p. 150) pe em re-me ivez. *Sioulder an noz (An irin glas*, p. 101) da skouer, n'eo nemet un nozvezh a dremen ur gwaz asambles gant e wreg pa'z eo aet kuit o bugale da di o zud-kozh.

Trede lodenn Ar vicher

An doare da sevel ur marvailh hag an doare da sevel un danevell a zo disheñvel-krenn.

Savet eo ar marvailh diwar batrom hag ar batrom-se a vez hogos atav heñvel, evit ar pezh a sell ouzh an doare da gregiñ, koulz hag evit an dezrevelladur pe an dibenn. Ar memes reolennoù-kontañ a vez implijet hag ar memes komzoù ger evit ger alies.

Gwelet e vo amañ a bep eil an teir lodenn-se er marvailh hag en danevell. En danevelloù ez eus reolennoù met liesseurt ez int.

I- an deroù er marvailh hag en danevell.

Tost bep tro e krog ar marvailh er memes doare, gant ar memes gerioù zoken, hep ma vije nec'het

ar marvailher. Ar reolenn eo, asantet gant an holl.

Setu amañ deroù un nebeud marvailhoù :

« ur wech e oa ur Roue er Portugal... » (An Uhel, *Roue ar Portugal*, p. 107)

« Ur wech e oa un intañvez paour... » (*Peronig*)

« Ur wech e oa en amzer gozh... » (*Priñsez ar Velandinenn*)

« Ur wech e oa un den kozh... » (*Genver ha C'hwevrer*)

« Ur wech e oa ur pennhêr yaouank... » *Ar pevarzek kazeg ha marc'h ar Bed*)

« ur wech e oa ur pesketaer... » (*Mab an hini gozh ha roue ar pesked*)

« Eur wech e oa ur wreg paour manet intañvez... » (An Uhel, *An Tignous pe Mevel an Diaoul. KaB*, p. 91)

« Eur wech e oa un intañvez kozh ha paour... » (An Uhel, *Ar peroked sorser, KaB*, p. 119)

Diwar unnek marvailh a gaver e *Kontadennoù ar Bobl e Breizh-Izel*, nav a grog gant « Eur wech e oa... ».

Diouzhtu war-lerc'h ar c'homzoù-se e roer ur roll eus izili ar familh pe anv an haroz.

Diaes e vije avat, kavout un danevell a grog gant ar memes komzoù.

N'eus ket a zigoradur en danevell a-vremañ. Diouzhtu e vezer e-kreiz an istor, adalek ar ger kentañ. Seblantout a ra an danevell bezañ ur c'hendalc'h hag an istor a zo kroget dija a-raok ar gerioù kentañ. Ur seurt reolenn eo deut da vezañ hag al lenner a asant bremañ e krogfe an danevell dre « sevel a reas diouzh taol », hep na vefe lavaret piv a savas diouzh taol.

Setu amañ deroù *Sizhun ar breur Arturo* gant Youenn Drezen : Azen louet ar gouent en em lakaas da hinnoal (p.7)

An div favenn (Roparz Hemon, *War ribl an hent*, p. 32) a grog gant un diviz :

« – me gav din e plij dezhi »

Ar gwennili-mor (Ronan Huon, *An irin glas*, p.73) ivez :

« — Alan, savit ho prec'h pa zebrit ! »

Setu amañ penn kentañ un nebeud danevelloù all :

« 'N em gavout a rejont er vereuri war-dro div eur ». (*Er c'hoad, An irin glas*, p. 187).

« Re ziwezhat e pouezas Goulven war ar vuanerez ». (*Ar vaouez vihan gwenn he blev, An irin glas*, P.117).

« Ar serjant Armant a gerzhe e-unan. » (Roparz Hemon, *An alouber, War ribl an hent*, p. 66)

« Skuizh-marv e oa Mari Gelenn ». (Youenn Olier, *Dilojadenn, An deiz-ha-bloaz*, p. 150).

« Adela a lakaas an dour da virviñ . » (Roparz Hemon, *Ar weladenn, Kleier Eured*, p. 49).

II- An dezrevelladur

a) Ar marvailh

Evit pezh a sell dibunadur an istor pe an dezrevelladur e heuilh ar marvailh ar memes steuenn peurvuiañ, ar memes doare da zibunañ an darvoudoù hag ar memes urzh. Implij a ra ar marvailher ar memes troioù micher ivez hag ar memes itrikoù evit diskoulmañ ur gudenn.

Adkavout a reer dalc'hmat ar memes oberoù, sevenet gant tud ar marvailh, ne vern piv e vefent ha ne vern penaos e sevenfent an oberoù-se.

En e studiadenn *Morfologiezh ar marvailh* en deus ar Rusian Vladimir Propp savet ur roll eus an oberoù-se ha ne gemmont ket kalz eus ur marvailh d'egile. Bez' ez int lodennoù diazez ar marvailh hag adkavout a reer, en un doare souezhus a-walc'h, en holl marvailhoù ar bed.

Amañ e vez gwelet ar re a gaver ar muiañ e dastumadenn An Uhel dreist-holl.

1) Un ezel eus ar familh a ya kuit, a bella eus ar gêr. Bepred e vez an haroz o vont da vale bro.

E *Priñsez ar Velandinenn* ez a Kado da glask ar briñsez.

E *Peronig* ez a kuit ar paotr e karroñs ar briñsez.

E *Tregont a Bariz* ivez : « ar paotr a deue mat. Da bemzek vloaz e oa ur c'hrennard kreñv ha

stummet mat. Ma c'hoantaas mont da vale bro. »

E Mab an hini gozh pe Roue ar pesked e kaver ar memes komzoù ger evit ger : « Ar paotr, chomet e-unan a c'hoantaas mont da vale bro. »

Er marvailh Ar pevarzek kazeg ha marc'h ar Bed e lavar ar marc'h : « A-walc'h. Pign bremañ war ma c'hein evit ma 'z efomp hon daou da vale bro. »

E roue ar Portugal ar roue « a c'hoantaas mont da vale bro », da welout hag-eñ e kavje unan all ken koant hag eñ.

2) An haroz a vez difennet outañ ober un dra bennak.

E Peronig e tifenn ar briñsez digeriñ dor unan eus ar c'hambroù.

E Priñsez ar Velandinenn ez eo arabat da Gado reiñ e walenn da zen : pa oant o tremen dre ur c'hoad ar briñsez a roas da Gado ur walenn gant un diamant a oa war he biz : « Setu amañ un diamant hag a zougfet en pep amzer war ho piz, ha na rofet da zen ebet, pe e kollfet ar soñj ac'hanon evel pa n'ho pefe ma gwelet biskoazh. »

E Genver ha C'hwevrer an aotrou a lavar d'e vevel nevez : « Arabat e vo deoc'h facha, n'eus forzh petra a vezo graet pe lavaret deoc'h pe e vefec'h kaset kuit gant netra. »

3) Tremen a ra an haroz dreist an difenn.

Peurvuiñ ez eo dre guriusted e tisent an haroz. A-wechoù dre zievezhted pe poulzet gant unan bennak ivez. E Priñsez ar Velandinenn ez eo ar genitervez a c'hoari an dro : « Kado ac'h eas da vale er jardin gant ur genitervez yaouank dezhañ. Pa oa o kutuilh ur rozenn da reiñ dezhi e welas ar walenn gaer a oa war e viz, hag e c'houlennas anezhi digantañ, ur pennadig hepken evit he gwelet ervat. Mes Kado ne c'houlas ket lezel he lemel diwar e viz. Tomm e oa an heol, hag e genitervez a gasas anezhañ en disheol dindan ar wezenn lore, tost da ur feunteun, hag ec'h azezjont eno war ar c'hlazenn. Kado a lakaas e benn war daoulin e genitervez, hag e vanas kousket hepdale. Ar plac'h a dennas neuze ar walenn diwar e viz, hep ma ouveas, hag e lakaas anezhi war he hini. »

E Peronig, ar paotr a zigor dor ar gambr difennet.

4) Enklaskoù ha labourioù

Unan eus an danvezioù a blij ar muiañ d'ar marvailher ez eo. Kinniget e vez d'an haroz ober labourioù pe gefredioù diaes hag a zo enklaskoù meur a wech.

E Tregont a Bariz ez eus pevar enklask. Da gentañ ez eo ret d'ar paotr mont da glask ar briñsez, d'an eil ar palez, d'an trede an alc'hwez bet taolet er mor ha da bevare an dour a vuhez hag a varv.

E Roue ar Portugal ez a ar Roue gant an tort da glask ar briñsez Konga evit dimeziñ ganti.

E Priñsez ar Velandinenn e taol ar wrac'h kozh he mallozh war Gado hag e kreno e izili ken n'en devo kavet Priñsez ar Velandinenn.

E Pevarzek kazeg ha marc'h ar Bed e rank ar pennhêr dont a-benn da gaout Marc'h ar Bed ha goude an aval aour pe e varvo evel er marvailh Tregont a Bariz. Amañ n'eus nemet daou enklask pa oa pevar e Tregont a Bariz, met steuenn an istor hag an diskoulm a zo heñvel : an hini en deus bet an holl boan a dle kaout ivez an digoll.

E Mab an hini gozh ha Roue ar pesked ar paotr a zo o klask kaout merc'h ar roue da bried hag a rank ober labourioù : da gentañ « cheñch plas d'ar menez a zo dirak ar c'hastell hag a harz an heol-sav da barañ warnañ » ha d'an eil sevel ur c'hastell aour.

5) Ar skoilhoù

Bepred e kav an haroz skoilhoù war e hent hag ar re-se a zo kement a labourioù ouzhpenn da seveniñ. A-raok ma c'hello kaout peoc'h e ranko dont a-benn anezho.

E Roue ar Portugal, da skouer, e ranko ar Roue :

- a) treuziñ ur stêr evit mont d'ar c'hastell.
- b) pignat war ar menez.
- c) degouezhout er c'hastell d'an eur a zo bet merket.

Tregon a Bariz a gav ivez, a-hed e hent, skoilhoù : p'emañ o vont war-zu an heol, unan a c'houlenn digantañ klask gouzout perak ez eo klañv e dad, unan all perak ez eus en e jardin ur wezenn-ber hag an hanter anezhi a zo sec'h.

An diaesterioù a gav an haroz war e hent a vez diskoulmet bep gwech er memes doare, gant ar binvioù-hud hon eus komzet anezho el lodenn gentañ : ar wialenn e meur a varvailh, ar voest, al levrig ruz, ar voull olifant, a vez roet da Gado gant e eontr hag a ruilh dirazañ evit diskouez an hent dezhañ.

Pa n'eo ket binvioù ez eo loened a zeu da sikour evel ar gazeg wenn hag a vez dalc'hmat oc'h ober war-dro Tregont a Bariz, ar pesked eo a gav an alc'hwez evitañ, hag al loened eo a zoug ar c'hastell war ar vag. E pep marvailh, koulz lavarout e kaver ul loen evit seveniñ labourioù an haroz pe evit e skoazellañ.

b) An danevell

Ar skridvarnour René Godenne, o klask diforc'hañ ar marvailh hag an danevell a skriv kement-mañ : « *Alors que le conteur survole une série de faits, le nouvelliste cerne une tranche de vie. Le conte repose sur un élément narratif unique, la nouvelle exige le développement puisqu'il y a durée, réclame une action élaborée, avec des épisodes, des personnages plus consistants que dans le conte, qui les esquisse seulement.* » (*Cahiers de l'Association Internationale des études françaises. Les difficultés entre la nouvelle et le conte, p. 248-254*).

Gwelet hon eus, evel ma verk Godenne, e oar er marvailh un heuliad darvoudoù heñvel. Tu a vo bremañ da studiañ un nebeud perzhioù a lak an danevell a-vremañ da vezañ disheñvel diouzh ar marvailh en doare da gontañ, e dezrevelladur an istor.

Ne heuilh ket an danevell ur patrom gant darvoudoù hag oberoù, evel ma kaver eus ur marvailh d'egile. Ar sujed, evel an darvoudoù, a zo liesseurt, ne zegouezhont ket er memes mare nag en un doare reoliek, hag an haroz n'en deus ket a gefredioù da seveniñ.

Gwelet hon eus dija pegen liesseurt e c'hell bezañ an doare da gregiñ un danevell.

Ar sujedoù ez eus ivez kement anezho ha ma'z eus a zanevelloù. Pe ez eus un den marv, un disparti etre daou amourouz, un tabut, ur reuziad dic'hoanag, un nozvezhiad pe ur valeadenn en diskar-amzer.

An dra bouezus a zo studi an dud, ober o foltred, krouiñ un aergelc'h hag ivez krennañ an dezrevelladur ar muiañ posupl.

1) Ur studi-ene.

Dibunadeg an istor a zo disheñvel bep gwech hag an darvoud a zo kentoc'h ar pezh a zegouezh e spered an den. Gwelet e vez en e labour pemdeziek – *Kaourintina (Kleier Eured, p. 7)* oc'h ober war-dro he zi, ar beajour-kenwerzh (Ronan Huon, *Dibenn an deiz, An irin glas, p. 47*) o vont eus un ti d'egile – gant e boanioù, e stourmoù, e brederioù, e gudennoù, e blijadurioù.

Tem *Kontadenn eus an ugentved kantved* eo ar gasoni, hini *Kaourintina* ar warizi, hini *Ar goulenn* (Jakez Riou) eo ar gounnar, hini *Anna Tregidi* an anken, hini *Izelvor* (Ronan Huon) an anken dirak ar c'hleñved hag *Al laer avel* a zo istor un den o klask tec'hout diouzh enoe ar vuhez pemdeziek.

An dud eo a zo pouezus eta. Alies, dreist-holl, en danevell predig-amzer, e pouez ar skrivagner nebeutoc'h war an darvoudoù eget war stad an ene, ar santadurioù hag an trivliadoù. Setu perak e komz Godenne eus « une aventure psychologique. »

An darvoud eo a lak an haroz da gaout un emzalc'h pe unan all hag emdroadur an emzalc'h-se

eo a vo danvez gwirion an istor. Da skouer, e *Salud marmouz kozh* (Ronan Huon) a vo kavet amañ da heul, ez eo ar gartenn-bost dizanv kaset gant ar skoliadezed a dregas ar c'helenner hag a lako anezhañ da follañ.

An darvoudoù pe darvoudouigoù kentoc'h a vez implijet evit diskouez stad an ene : kounnar pe c'hlaç'har Izidor e danevell Jakez Riou *Ar goulenn* a zo diskuilhet deomp pa daol mein ouzh ar yar.

An danevell a zo psikologel eta kentoc'h eget darvoudel. Un drama eo hag a dremen e diabarzh an dud.

2) An aergelc'h

Ur perzh pouezus-tre en danevell a-vremañ eo an aergelc'h hag a glot gant stad ene an dud. Graet e vez alies danevelloù aergelc'h anezho.

Tizhet e vez aergelc'h-se e meur a zoare, dreist-holl dre daolenniñ an trowardroioù, tra ma ne zalee morse ar marvailher o taolenniñ al lec'h pe an natur.

E *Beajour ar goañv* e ro Roparz Hemon un endro melkonius ha doanius dre daolenniñ an deñvalijenn, an digenvezted en tren, er parkeier dilezet, an hentoù gleb, ar gwez dizeil ha trouz unton ar rodoù. P'en em gav er gar, n'eus nemet ar beajour o tiskenn eus an tren hag en em gavout a ra e-unan war ur mell blasenn c'houllo. Taolennadur aketus ha spis ar gambr hag an ostaleri ma tiskenn ennañ a gendalc'h da reiñ un aergelc'h teñval : un ostaleri a c'hiz kozh ez eo, gant ur vatezh dilavar. Ar gambr a zo ec'hon, gant ur sel uhel, an ti a zo didrouz ha distro, ar c'hwez enni a zo mouest.

Melkonius eo an taolennadur-se evel an darvoudoù hag evel an dud kozh er glac'har dre ma'z eo aet kuit o merc'h.

E *Al laer avel* ez eo heñvel : « Birkenhead ! Chomet eo e don va spered eñvor ar c'haeoù hag ar straedigoù damsklerijennet, lousañ ha duañ korn ur vro lous ha du. Gwelout a ran atav an engroez euzhus a oa leun-chouk gantañ ar sal dislivet, divalav ; an dud yaouank, paotred ha merc'hed, chatalek o dremm, merk an dienez war o divjod ha skleur ar c'hadaliezh en o daoulagad, ar gwrac'hed kozh hanter vezv, gant o chaliou, hag o c'hasketennoù fankek, tolpet holl war ar bankoù strizh. »

E danevelloù all ez eus un aergelc'h a vister hag a spont hag a vez tizhet gant an taolennadur pe gant doareoù all. E *Kontadenn eus an ugentved kantved* (Per Denez) ez eo dre daolennadur al lec'hioù ha dre ar poltred spis a ro ar skrivagner eus an den kozh « e sell ruz ha klañvidik ». Ar c'hevren a zo mesket ivez gant ar vuhez ar muiañ pemdeziek ha traoù diwir a-walc'h a zegouezh e *Sybilla*. *Tasmant ar vali* pe *An tri goulenn*, (Roparz Hemon, *War ribl an hent*).

3) Krennadur an danevell.

Unan eus perzhioù bras an danevell eo ar c'hrennadur : diwallet e vez da reiñ re a zisplegadurioù diezhomm ha kement-se hon eus gwelet endeo en doare da gregiñ an danevell a-daol trumm.

Kontadenn bobl Per Denez, *Al Liamm*, niv. 38, p.33) a zo penn-da-benn, un diviz hag a grog diouzhtu. Ne lavarar ket en a-raok piv a zo o komz nag ouzh piv, na pelec'h emañ. N'eus ket ezhomm. Gouezet e vo en ur lenn : « Ma kontan deoc'h kement-se dre ar munud, aotrou barner, n'eo ket peogwir em eus aon rak ho kastiz. »

Diwar ar frazenn gentañ e c'heller divinout ez eus ur c'hofesadur, ez eus bet un torfed hag e vo barnet arn torfedour hag a zo, moarvat, e burev ar barner.

Setu amañ frazenn gentañ *Ar c'hedourien* (Roparz Hemon, *Kleier Eured*, p. 40) : « tostaat a rae war ar skramm poent ar pok diwezhañ. » Reiñ a ra da c'houzout emeur en ur sinema, e dibenn ur film karantez.

N'eo nemet goude ha ma 'z eus ezhomm e vo anavezet anv an dud. E danevell Per Denez ne vo morse roet anv an haroz. Gouezet e vo ez eo ur vaouez avat, met e traoñ an eil pajenn hepken, pa

lavaro an hini a zo o komz : « Hag ur vamm a chom atav ur vamm. »

E deroù *Sioulder an noz* (Ronan Huon, *An irin glas*, p. 103) ne vez meneget nag anv an dud nag al lec'h : « Dirazo en em astenne ur ruzder-noz a-us d'ar beg-douar teñvaloc'h en dremmwel. »

En danevell vodern e vez damlavaret pep tra ha lezet e vez al lenner da zivinout pe da ijinañ zoken. « Ret eo skrivañ, evel ma lavar Tchec'hov, en doare ma vez al lenner, hep displegadurioù an oberour, eus petra zo kaoz. »

Daoust ma'z eo psikologel an danevell ne vez ket **graet** displegadurioù hir o taolennañ pe o tiskouez stad ene an dud. Diskouezet e vez dre ar jestroù, an doare bezañ, dre an diavaez hag ar c'horf pe dre gomzoù an tudennoù.

Jakez Riou n'en deus ket lavaret e oa fuloret Izidor, met e lakaet en deus da stlepel ur maen war ur yar. Kalz berroc'h ha skeudennusoc'h ez eo eget komzoù hir.

Un arz fetis eo an danevelliñ ha danevelloù berr-tre Jakez Riou a zo ur skouer hag aozet int, evel ma skriv Youenn Olier : « un tammig e doare ur film ».

III- An dibenn er marvailh hag en danevell.

1) Ar marvailh

An dibenn er marvailh a zo eürus peurvuiañ. Echuiñ a ra ar marvailhoù gant un dimeziñ hag ur pred kaer hag alies-tre zoken ez eo dimeziñ unan paour gant unan pinvidik.

E *Priñsez ar Velandinenn* e timez Kado gant ar briñsez : « hag e voe eno neuze gouelioù, c'hoarioù e-pad ur miz penn-da-benn. »

Peronig a voe dimezet da verc'h ar roue Frañs : « Eno avat e voe festoù neuze ! »

Setu amañ dibennoù all heñvel :

« Neuze e voe graet ur pred kaer. Va mamm-gozh a oa un tammig kar dezho a voe pedet ivez... (*Genver ha C'hwevrer*, p. 12)

« Ha *Tregont a Bariz* a voe dimezet da briñsez ar c'hastell aour. » (*Tregont a Bariz*, *KaB*, p.26)

E *Ar pevarzek kazeg ha marc'h ar bed* (*KaB*, p.27) ar briñsez a zimez gant ar pennhêr « ma oa joa ha friko... » « Louizig a voe neuze eureujet da briñsez he blev aour, hag e voe eno festoù, dañsoù, kaniri hag a bep seurt c'hoarioù, e-pad ur miz. Mamm va mammig-gozh a oa eun tammig kar, hag a voe pedet ivez, hag evel-se va zud koz o deus gouvezet doare an eured. » (An Uhel, *Mab ar glaouer, filhor da Roue Frañs*, *KaB*, p.53)

Dimeziñ a ra ivez ar briñsez Troiol (An Uhel, Ar briñsez Troiom, *KaB*, p. 87) gant Fañch « hag e voe graet an eured an deiz war-lerc'h hag e voe festoù evel n'en eus gwelet biskoaz. »

Tu a vije da genderc'hel ha da venegiñ dibenn *Ar Perroked sorser* (An Uhel, *KaB*, p. 129) hag hini *Merc'h Markiz Koadleger*, pe *Fañch Kreñv*, *Yann Kofek*, *Youenn ar Reder ha Job al Lagadek* (An Uhel, *KaB*, p. 131).

Diwar an unnek marvailh a gaver e *Kontadennou ar Bobl e Breiz-Izel* c'hwec'h a echu heñvel, gant dimeziñ merc'h pe mab ar roue hag ur « friko ».

Hevelep dibennoù diwar batrom, a not Vladimir Propp, a gaver e marvailhoù-pobl ar bed a-bezh « an haroz, emezañ, a zimez hag a zeu da vezañ roue. »

2) An danevell

Er c'hontrol, en danevell, an dibennoù evel an deroù a zo liesseurt ha boull eo e vijent heñvel-poch, nemet dre zegouez e vefe, tra ma 'z eo ur reolenn er marvailh.

Un dra a c'heller lavarout ivez eo ez eo trist a-walc'h, pe melkonius da vihanañ, alies-tre.

Meur a zoare a zo d'echuiñ an danevell hag anat eo e vez labouret gant aket ha lipet mat ar fin.

Evit E.A. Poe, an doare gwellañ a zo echuiñ dre ur souezhadenn hag a sko al lenner.

Jakez Riou a echu alies en doare-se : « Yann ar C'herneiz a dennas un alanad hir, a leunias e skevent gant c'hwezioù an nevez-amzer, hag en em stagas ouzh ar groug. » (*Ur barr-avel*, p.19), « Me 'lazho an den-se, emezañ. » (*Yun*, p. 40).

Fromus eo ivez linennoù diwezhañ *Gouel ar Sakramant* (*Geotenn ar Werc'hez*, p. 61) : « Hag evit ar wech kentañ, Anna Bogion a bokas d'he breur. »

N'eo ket an doare ar muiañ implijet avat gant an danevellerien a-vremañ, ha gall, saoz pe vreizhat e vefent, levezonet ma'z int gant mistri evel Tchec'hov pe Hemingway.

An dibenn n'eo ket ur c'hlozadur dre ret. Lezel a ra al lenner da ijinañ ar fin a-wechoù, ar fin hag a zo damveneget hepken. Alies ivez e seblant ar vuhez kenderc'hel.

Da skouer *Ar weladenn* (Roparz Hemon, *Kleier Eured*, p. 54) : « Neuze e reas ur sell ouzh an horolaj : tost pemp eur ; diwezhat e oa ar vugale, bet o c'hoari gant o c'hamaladed goude ar skol evel boaz.

Lakaat a reas ar bolennoù hag ar bara war an daol, rak o c'hlevout a rae o tont. »

E *Kala 'r goañv* gant Youenn Olier (*An deiz-ha-bloaz*, p. 171) e kaver un dibenn damheñvel : « digeriñ a reas ar ganastell, kemer a reas an asiedoù ha kregiñ da staliañ an daol. »

Setu amañ dibennoù all a ziskouez n'eo ket klozet, serret dibenn an danevell predig-amzer evel ma vez alies hini an danevell-istor. Amañ eo digor dre ma lez al lenner da zamwelout pe da zamzivinout an dazont : « Tu a vo da gaout kant mil lur anezho... hag e serras en-dro e zaoulagad, ur mousc'hoarzh o parañ war e ziweuz ». (Ronan Huon, *er c'hoad, An irin glas*, p.202). Lennerien zo o deus lavaret din e oa marv an tad, d'o soñj. E gwirionez n'eus prouenn ebet.

« Tanañ a reas ur sigaretenn. An aezenn a lakaas da sourral un disterañ delioù ar pin a-us d'e benn. Laouen e voe o soñjal ez erruje er gêr abretoc'h eget n'en doa prometet. » (*Ar vaouez gwenn he blev, An irin glas*, p. 131).

« Treiñ a reas neuze hag e krogas da analat sioul hag ingal. » (*Sioulder an noz, An irin glas*, p. 114).

Dibenn *Dilojadenn*, danevell fromus Youenn Olier a zo trist : « Mari he doa serret he daoulagad ; Biken mui ne zistroje er rann di en doa dalc'het e-pad ur pred he levez hag he glac'har : biken mui ne daje e-harz ar bez da lakaat bleunioù. Ha muioc'h eget nepred en em sante diframmet diouzh he c'hig serret ahont er pri. » (*An deiz-ha-bloaz*, p. 158).

Alies e vez kavet un dibenn barzhonius ivez. Setu amañ un nebeud anezho :

« Huñvreal a rae ivez e oa ur briñsez deut er-maez eus donderioù du ar mor da c'hourvez war an draezhenn vlot, e-tal ar c'hoummouigoù flour, dindan ur ganevedenn (*Kaourintina, Kleier Eured*, p. 14).

Dibenn gaer *Erc'h* (*Kleier Eured*, p. 138) a gas da soñj eus hini *The dead* gant James Joyce :

« Mouget an avel, an noz o kluchañ war ar bed, e teuas an erc'h adarre, stank, pounner ha padus. Diskenn a reas serzh dre-holl, war ar mor ha war an douar, evel pa vije an neñv o vennout aloubiñ pep tachenn ha pep annez, a vuhez hag a varv. Er beredoù sioul, e tisc'hreas labour ar maouezed o doa skubet gant evezh ha karantez ar bezioù. Spinañ a reas fardajoù ha kerdin ha delezioù al listri gorrek o voudal e-kreiz ar mulgul, en ur ober penn d'ar c'huzh-heol. »

An alouber (Roparz Hemon, *War ribl an hent*, p.66) a echu gant un evezhiadenn Tchec'hovian-tre : « Hogen evit ar mare ne oa nemet bevañ d'ober. Ar brezel foll hag ar pobloù diskiant a oa du-hont. Hogen amañ ne oa nemet peoc'h ar maezioù. Ar maezioù a viskoazh da viken, trid an deil, trouzig soutil ar geot hag ar girzhier. Hag an heol, hag an douar hag ar vuhez distrafuilh. Freskter ha frond evel bepred. Evit ur beurevezh, levezet peurbad. »

Gwelout a reer splann gant an holl skouerioù-mañ pegen liesseurt eo an doareoù da echuiñ un danevell hag ivez pegen disheñvel ez eo diouzh ar marvailh er c'heñver-se.

Eus ul lennegezh komzet ez eo deut da vezañ unan skrivet, hag ul lodenn vras eus perzhioù ar marvailh a zo bet dilezet, an traoù burzhudus, an darvoudoù niverus hag an troioù-micher diwar

batrom.

An danevell a chom, evel ar marvailh, un istor berr, met perzhioù all he deus. Un arz soutil eo, resis, gant un aergelc'h dianav d'ar marvailh, hag an daneveller a zo ul livour eus ar bed a-vremañ.

Muioc'h liesseurt ez eo an danevell peogwir e c'hell kaout a-wechoù perzhioù zo eus ar marvailh, hag e kaver en hol lennegezh modern danevelloù a zo kar d'ar marvailhoù e meur a geñver.

Er « marvailhoù-se » ne vo ket kavet an holl berzhioù a oa er re gomzet. Kregiñ hag echuiñ a reont evel an danevell vodern. Ne vo adkavet enno nemet ul lodenn vihan eus perzhioù ar marvailh, evel ar faltazi, ar fantesteg, an dreist-naturel. An doare da gontañ avat a vo hini an danevell ivez, berr ha resis.

Graet e oa ar marvailh evit tud eeunoc'h eget re hon amzer-ni.

Echu eo siwazh amzer ar gonterien war ar maez e-lec'h m'emañ al lodenn vrasañ eus ar vrezhonegerien. Lavarout a ran siwazh, n'eo ket evit meuliñ an amzer gozh, met dre m'he doa ar bobl, en amzer-se, ur sevenadur dezhi hec'h-unan, e brezhoneg.

Echu eo amzer ar beilhadegoù e-tal an tan, dreist-holl bremañ ma tremen ur c'halz eus an dud o amzer, war ar maez ivez, dirak skramm ar skinwel a zigor dezho ar bed, met na ro lec'h ebet d'o hini.

Dastumadenn marvailhoù

AN UHEL(Fañch), *Kontadennoù ar Bobl e Breiz-Izel*, Le Goaziou, Kemper, 1939.

TROUDE ha MILIN, *Gwechall-goz e o.a.*, Le Goaziou, Kemper 1924.

Ar marvailher Brezounek pe Marvailhou, Lefournier, Brest, 1870,

bet embannet dindan an anv *Labous ar Wirionez*, Skridoù Breizh 1950.

CROCQ (Yvon), *Marvailhou Kerne*, Kroaz ar Vretoned, 1910. *Mab kaer d'ar Roue*, Sant Brieg, 1913 ha *Buhez Breiz*, 1924. *Eur Zac'had Marvailhou*, Le Goaziou, Kemper, 1924.

JEZEGOU (Christophe), *E korn an oaled*, Guivarch, Kemper, 1923.

AR MOAL (Erwan), *Pipi Gonto*, Le Goaziou, Kemper, 1902 ha 1925.

PRAD (Klaoda), *Marvailhou ar Vretoned e-tal an tan*, Prud'homme, Sant Brieg, 1907.

Nozveziou an Arvor, Sant Brieg, 1909. *Rimadellou brezhonek*, Sant Brieg, 1911.

Marvailhou evit ar Vretoned, Karaez, 1914.

FLOC H (Loeiz ar), *Koñchennoù eus Bro ar Stêr Aon*, Le Dault, Kemper, 1950.

Dastumadennoù danevelloù

HEMON (Roparz), *Kleier Eured*, Skridoù Breizh, 1943. *Ho kervel a rin en noz*, Al Liamm, Brest, 1970. *War ribl an hent*, Al Liamm, 1971.

RIOU (Jakez), *Geotenn ar Werc'hez*, Skrid ha Skeudenn, 1934 hag Al Liamm, 1957.

MEAVENN (F.R.), *Pa c'hwez avel walarn*, Gwalarn, niv. 43, 1932.

ELIES (Fañch), *Dremm an Ankou*, Skridoù Breizh, 1942. *Pirc'hirin kala-goañv*, Al Liamm, Brest, 1969.

OLIER (Youenn), *Ar fest-noz*, Al Liamm, Brest, 1960. *An deiz-ha-bloaz*, Al Liamm, Brest, 1975.

KELDREG (Reun-Menez), *Merc'hed*, Al Liamm, Brest, 1969.

HUON (Ronan), *An irin glas*, Al Liamm, Brest, 1966 ha 1970.

BARZIG (Ernest), *Buhez ha faltazi*, Brud, Brest, 1970

KERMOAL(J. Ha P), MIKAEL (Yann), Un hent hag un dremmwel, Talm1, Preder, 1971.

Levrlennadur

ARLAND (Marcel), L'art de la nouvelle.

CROCQ (Yvon), Eur Zac'had marvailhou, Le Goaziou, Kemper, 1924

DENEZ (Per) kontadenn-bobl, Al Liamm, niv. 38, p. 33, 1953 ;

Kontadenn eus an ugentved kantved, Al Liamm, niv. 57, p.6, 1956

DREZEN (Youenn), Sizhun ar breur Arturo, Al Liamm, Brest, 1971

ELIES (Fañch), Istor lennegezh vrezhonek an amzer-vremañ, Al Liamm, Brest, 1957

GODENNE (René), Histoire de la nouvelle française au XVIIème et XVIIIème siècles, Genève, Librairie Droz, 1970. La nouvelle française, PUF, 1974

HEMON (Roparz), La langue bretonne et ses combats, Editions de Bretagne, La Baule, 1947

Kleier Eured, Skridoù Breizh, Brest, 1943 ; War ribl an hent, Al Liamm, Brest, 1971

HUON (Ronan), An irin glas, Al Liamm, Brest, 1966 ha 1971

LAFITTE(Sophie), Tchekhov par lui-même, Le Seuil, 1950

MILIN (Gab), Labous ar Wirionez, Skridoù Breizh), 1950

OLIER (Youenn), Istor al lennegezh, Skol Walarn 1, Imbourc'h, 1974 ;

An deiz-ha-bloaz, Al Liamm, Brest, 1975

PROPP (Vladimir), Morphologie du conte, Le Seuil, paris, 1970

RIOU (Jakez) Geotenn ar Werc'hez, Skrid ha Skeudenn, La Baule, 1934 hag Al Liamm, 1957

TROUDE (Amabl-Manuel), Labous ar wirionez, Skridoù Breizh, 1950

UHEL (Fañch), Kontadennou ar Bobl e Breiz-Izel, Le Goaziou, Kemper, 1939

Priñsez ar velandinenn, Al Liamm, niv. 166- 167, p. 417, 1974

Peronig, Al Liamm, niv. 178, p. 344, 1976